

Stöd för arbetet med språk-, läs- och skrivutveckling i åk F till 9

Beslut i UDL nät 2016-04-08
Reviderad juni 2023

Detta stödmaterial riktar sig till skollära och lärare i Umeå kommuns grundskolor och tar sin utgångspunkt i skolans måldokument. Stödmaterialiet är baserat på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, och lutar sig mot en teoretisk bakgrund.

Inledning

En av skolans viktigaste uppgifter är att lära alla elever läsa, förstå och använda texter. I Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Skolverket, 2011), beskrivs vikten av att tänka, kommunicera och lära genom språket. Eleverna ska angripa texter utifrån olika perspektiv och kunna läsa, skriva och analysera olika texttyper. God läsförmåga och läsförståelse är avgörande för hela skolgången och genom läsning skaffar eleverna sig kunskaper och färdigheter inom alla ämnen och rustas för framtiden som samhällsmedborgare. Läsundervisning av ämnestypiska texter samt språkinriktad undervisning där ämnets ord och begrepp bearbetas är en process som ska utvecklas under hela skoltiden i alla skolans ämnen. Det är viktigt att alla lärare, oavsett ämne, hjälper eleverna att utöka sitt ordförråd och sin begreppsförståelse. Lärarens förhållningssätt, attityder och val av arbetssätt har en avgörande betydelse för all kunskapsutveckling och kanske i synnerhet för flerspråkiga elever. Att undervisa med språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt lyfts ofta fram som framgångsfaktor för att fler elever ska kunna nå skolframgång.

Alla lärare i grundskolan har ansvar för elevernas skrivinläring och ska arbeta med stavning, meningsbyggnad och textform, funktionell skrivning, skapande skrivning samt intresse och motivation för skrivning.

Syfte

Materialet ska vara ett stöd för skolledare och pedagoger att utforma rutiner så att varje elev kontinuerligt utvecklas och når så långt som möjligt. Syftet är att skapa bättre förutsättningar att bedriva en undervisning där alla elever blir framgångsrika i sin språk-, läs- och skrivutveckling. Detta gäller de elever som har svårigheter men även de elever som snabbt behöver nya utmaningar för att utvecklas vidare. Kartläggningarna som ingår i stödmaterialet har en hög mätsäkerhet och de flesta är normerade, vilket skapar förutsättningar för likvärdighet i bedömningen.

Skolans rutiner ska syfta till att:

- kvalitetssäkra arbetet med en likvärdig skola i kommunen så att alla elever har möjlighet att utveckla en så god läs- och skrivförmåga som möjligt
- väcka barns och elevers intresse och nyfikenhet för skriftspråket och läsning
- man arbetar förebyggande så att så få elever som möjligt utvecklar läs- och skrivsvårigheter
- tidigt identifiera och sätta in insatser för elever med läs- och skrivsvårigheter.

Bilden visualiserar de olika delprocesserna i läs- och skrivundervisningen.

Delprocesserna är inte skarpt avgränsade utan överlappar och kompletterar varandra samt pågår i flera fall kontinuerligt. Verksamheterna behöver återkommande ställa sig frågorna:

- Vad gör vi?
- Varför gör vi det?
- Hur gör vi?
- Vad blev resultatet?
- Hur går vi vidare?

Hållpunkter för läs- och skrivutveckling

I skolan erbjuds eleverna en språkstimulerande miljö. I alla årskurser ges eleverna möjlighet att utveckla sitt språk för att tänka, kommunicera och lära sig. Eleverna får muntlig träning genom att de uppmuntras att samtala, berätta, redogöra för, värdera, jämföra och diskutera utifrån sin nivå.

En god läsutveckling skapas genom många textmöten och strukturerat arbete med läsförståelse. Gemensamt för alla årskurser gäller därför ett regelbundet samarbete med bibliotek och god tillgång till böcker. Alla elever ska få böcker och läsmaterial på rätt nivå utifrån intresse och läsförmåga. Ett nära samarbete med skolbibliotek och skolbiblioteksservice kan stimulera eleverna till goda och positiva läsvanor. Genom att hålla strukturerade textsamtal i alla årskurser lär sig eleverna: summera, göra förutsägelser, visualisera, värdera och ta ställning, ställa frågor på olika textnivåer, jämföra med andra texter och göra inferenser då slutsatser görs utifrån kontexten som baseras på omvärldskunskap, förkunskaper och det man förväntar sig av texten. I alla årskurser bör tid avsättas för upplevelseläsning, högläsning eller tyst läsning, som följs upp. På låg- och mellanstadiet har klassläraren ansvaret för detta. På högstadiet kan detta organiseras genom t.ex. schemalagd lästid.

Genom en strukturerad och medveten skrivundervisning i skolans alla ämnen får eleverna redskap att tänka och lära, och ett språk för att kunna berätta, fantisera och vara en deltagare i vårt demokratiska samhälle.

För att följa varje elevs språk-, läs- och skrivutveckling krävs en överlämning från förskoleklass till årskurs 1 samt mellan stadierna i grundskolan. För elever som bedöms ha rätt till undervisning i svenska som andraspråk ska en behovsprövning göras inför varje läsår. Behovsprövningen ligger till grund för rektors beslut om att elev ska undervisas i svenska som andraspråk. Rektors beslut om att elev ska undervisas i svenska som andraspråk dokumenteras i Prorenata.

Ett systematiskt, strukturerat och välplanerat arbetssätt, med såväl kartläggning som lärares professionella bedömning som verktyg, är vad konsensusforskare rekommenderar för att lyckas utveckla elevernas läs- och skrivförmåga och förhindra att läs- och skrivproblem uppkommer. Elever som får låga resultat på bedömningsstöd och normerade screeningar (stanine 1-3) måste vidare analyseras av lärare med adekvat kompetens för uppgiften för att rätt insatser ska kunna sättas in. Denna analys gäller även de elever vars resultat inte stämmer överens med lärarens professionella bedömning och med elevernas övriga insatser. En kartläggning av språk-, läs- och skrivförmåga görs av speciallärare/specialpedagog för de elever som inte förväntas nå målen.

Pedagoger arbetar kontinuerligt med att utöka elevernas ord- och begreppsförråd samt att hjälpa eleverna att tillägna sig ett ämnesadekvat språk i skolans alla ämnen. Det kan ske genom t.ex. ett språkutvecklande arbetssätt, cirkelmodellen, reading to learn, genrepedagogik, textsamtal och läsförståelsestrategier.

Samverkan med hemmen är av stor vikt. Vårdnadshavarna bör informeras om läsningens betydelse för elevernas lärande. Detta stödmaterial för arbetet med språk-, läs- och skrivutveckling innehåller förslag på vad man som pedagog bör ta upp på föräldramöten i respektive årskurs rörande läs- och skrivutveckling.

Rutiner

Skolområdet ska ha en röd tråd, en gemensam överenskommelse om vad man tittar på i olika verksamheter, tydliga rutiner vid övergångar, gemensam resultatuppföljning och återkoppling till tidigare årskurser. När analys är gjord ska åtgärder vidtas.

Den enskilda skolan bör ha rutiner som beskriver vilka kontrollstationer som finns, vem som ansvarar för genomförandet och hur, när och av vem resultaten bearbetas. När analys är gjord ska åtgärder vidtas. Skolans rutiner bör innehålla observationer och i grundskolan även standardiserade test som t.ex. beskriver språklig medvetenhet¹, ordavkodning, läshastighet av ord och text, läsförståelse, ordförråd och stavning.

¹ Språklig medvetenhet betecknar förmågan att kunna resonera kring språket avseende fonologi, morfologi, syntax, semantik och pragmatik. I samband med läs- och skrivinlärning är fonologisk medvetenhet, kunskap om språkets ljudmässiga uppbyggnad av särskild vikt.

Använd gärna den [dialogduk](#) som Skolverket och SPSM har arbetat fram. Dialogduken hjälper dig och dina kollegor i arbetet med att tidigt fånga och kontinuerligt följa elevernas kunskapsutveckling i förskoleklassen och lågstadiet. Den kan också bidra till att ni utvecklar en samsyn om vad tidiga stödinsatser kan innebära. Dialogduken vänder sig till dig som är förskollärare i förskoleklass, lärare i förskoleklass och lågstadiet, speciallärare och specialpedagog.

För att planera och följa upp skolans rutiner och vad som ska genomföras under året kan man ha hjälp av ett årshjul. Årshjulet blir en rutin som beskriver vad som planeras under året, när det ska göras och vem som deltar, och detta är ett bra stöd i det fortsatta systematiska kvalitetsarbetet.

Dokumentets upplägg

Inför varje stadie finns en lista över de kunskaper och förmågor som eleverna ska utveckla enligt kursplanen.

Läs- och skrivundervisning visar konkretiserade förslag på hur kursplanemålen kan se ut i undervisningen.

Kartläggning och analys listar obligatoriska material för kartläggning och bedömning. Aktiviteterna ska genomföras med alla elever i Umeå kommun och vissa resultat ska rapporteras in. Samtliga resultat ska analyseras tillsammans på skolan för att kunna se mönster och vara en del i skolornas systematiska kvalitetsarbete. En noggrann analys kan bidra till att uppmärksamma trender på individ-, grupp- och skolnivå för att tidigt kunna vidta adekvata åtgärder så att alla elever har möjlighet att utvecklas så långt som möjligt.

Resultaten från kartläggnings- och bedömningsstödet ska användas formativt och ligga till grund för planering och utveckling av läs- och skrivundervisningen samt matematikundervisningen. Det är den undervisande läraren som har ansvar för att individanpassa undervisningen, följa sina elevers kunskapsutveckling, samt ge elever stimulans och stöd inom klassens ram så kallade extra anpassningar.

Anpassningar och särskilt stöd beskriver rekommenderade insatser och åtgärder som utgår ifrån de Allmänna råden om extra anpassningar och särskilt stöd samt Åtgärdsgarantin.

Elever som får låga resultat på kartläggnings- och bedömningsstöd måste vidare analyseras av lärare med adekvat kompetens för uppgiften för att rätt insatser ska kunna sättas in. En fördjupad utredning görs av speciallärare eller specialpedagog när eleven inte gör förväntade framsteg.

Förskoleklass

I förskoleklassen bygger man vidare på förskolans medvetna och strukturerade arbete med språkutvecklande lekar, med lekbetonade övningar som stimulerar eleven att stegvis upptäcka hur språket är uppbyggt och språkets formsida. Utgångspunkten kan vara Bornholmsmodellen, ett systematiskt uppbyggt och vetenskapligt utprovat program som stimulerar och stärker elevens språkliga medvetenhet, utvecklar elevens språkliga och meningsskapande förmåga.

Läs- och skrivundervisning

- Barnens språkliga medvetenhet, framför allt fonologisk medvetenhet och bokstavskänedom.
- Stimulera kommunikation och samspel genom lek, samtal, lyssnande, musik, rörelse, bild och andra medier.
- Skapa utrymme för språk i alla rutinsituationer och aktiviteter.
- Läsförståelsestrategier introduceras, till exempel Reciprok undervisning.
- Dagliga läsupplevelser med textsamtal, ord och begrepp.
- Uppmuntra lekskrivning/skrivning för hand och digitalt
- Uppmuntra pseudoläsning/läsning och återberättande.
- God tillgång till läsmaterial i alla former.

Kartläggning och analys

- Genomgång av dokumenterad överlämning från förskola.
- Lärarens professionella bedömning.
- Höstterminen: Kartläggningsmaterialet "Hitta språket".
- Frivilligt: Kompletterande stöd för kartläggning av flerspråkiga elever i förskoleklass
- Vårterminen: Stödinsatserna följs upp av ansvarig lärare i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens. Resultatet av uppföljningen ska överföras till mottagande lärare, det vill säga den som ska ansvara för eleven i nästa årskurs.
- Överlämning av screening och observationer till åk 1.

Anpassningar och särskilt stöd

- **Anpassa undervisningen** utifrån resultat och analys i kartläggningsmaterialet.
- **Särskild bedömning** ska genomföras vid behov och ev. stödinsatser sätts in.
- **Extra anpassningar eller särskilt stöd** ska sättas in skyndsamt om det befaras att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås i årskurs 1 och 3.
- **Planering och uppföljning av extra anpassningar** genomförs av undervisande lärare i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens. Undervisande lärare ansvarar för att genomföra dessa inom ramen för den ordinarie undervisningen.
- **Utredningar och särskilt stöd** anmäls vid behov av undervisande lärare. Läraren ska anmäla behov av utredning till rektor som ansvarar för att den påbörjas skyndsamt. Utredningar, särskilt stöd och intensivundervisning ska genomföras/ges av lärare med adekvat kompetens för uppgiften.
- **Åtgärdsprogram** ska utarbetas i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens, samt elev och vårdnadshavare, och ska innehålla specificerade insatser som följs upp minst fyra gånger per år.
- **Stödinsatser följs upp** av ansvarig lärare i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens. Resultatet av uppföljningen ska överföras till mottagande lärare för nästa årskurs.

Föräldramöte: Vikten av språklekar och högläsning. Läs med ditt barn!

Skolbibliotek: Exempelvis Sagolik sagolek i samarbete med skolbiblioteket. Barnen får bibliotekskort och besöker regelbundet biblioteket för att locka till läslust.

Lärarkompetens: Hitta språket eller språkutvecklande arbetssätt.

Tips: [Bibblix](#) - låna böcker via app

Fördjupa dina kunskaper om möjligheter och utmaningar när det gäller [den tidiga läs- och skrivutvecklingen i ett flerspråkigt perspektiv](#).

ÅRSKURS 1

Läs- och skrivundervisning

- Att väcka läslust, motivera eleverna att vilja bli "läsare och skrivare".
- Avkodning.
- Läsutvecklingen stimuleras av läsundervisningen som, oavsett metod (analytisk eller syntetisk), genomförs systematiskt och noggrant.
- Samtal i samband med läsande för att skapa förståelse, läraren modellerar läsförståelsestrategier och eleverna får aktivt arbeta med dessa.
- Daglig gemensam lässtund, boksamtal (par eller alla).
- God tillgång till läsmaterial på rätt nivå för alla elever.
- Bearbeta texter på olika sätt, t.ex. skriva, rita, dramatisera, berätta/återberätta.
- Skrivstrategier, t.ex. gemensamt skrivande.
- Samtal i samband med skrivande för att utveckla skrivandet.
- Utveckla ord- och begreppsförrådet t.ex. med bild- och symbolstöd.
- Träna automatisering grafem-fonem.
- Träna på att forma bokstäverna.
- Daglig egen läsning och skrivning.
- Kritiskt läsande och skrivande.
- Fortsatt arbete med språklig medvetenhet (fonologisk, morfologisk, syntaktisk, semantisk, pragmatisk).
- Ljudenlig stavning.

Kartläggning och analys

- Lärarens professionella bedömning.
- Dokumenterad överlämning av alla elever från förskoleklass
- Höstterminen och vårterminen: Skolverkets nationella bedömningsstöd. Resultat från höst- och vårtermin inrapporteras i Unikum.
- Vårterminen: Stödinsatserna följs upp av ansvarig lärare i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens. Resultatet av uppföljningen ska överföras till mottagande lärare, det vill säga den som ska ansvara för eleven i nästa årskurs.
- Kartläggning av nyanlända elevers kunskaper Steg 2
- Bygga svenska
- Frivilligt: Nya språket lyfter

Anpassningar och särskilt stöd

- **Anpassa undervisningen** utifrån resultat och analys i Bedömningsstödet.
- **Särskild bedömning** ska genomföras vid behov och ev. stödinsatser sätts in.
- **Extra anpassningar eller särskilt stöd** ska sättas in skyndsamt om det befaras att en elev inte kommer att nå kunskapskraven för årskurs 1 och 3. Elever som inte knäckt läskoden i december ska få stöd.
- **Planering och uppföljning av extra anpassningar** genomförs av undervisande lärare i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens. Undervisande lärare ansvarar för att genomföra dessa inom ramen för den ordinarie undervisningen.
- **Intensivundervisning** som stöd övervägs i första hand.
- **Digitala verktyg** som stöttar elevens behov ska tillhandahållas så tidigt som möjligt, senast från åk 3.
- **Utredning av en elevs behov av särskilt stöd** anmäls vid behov av undervisande lärare. Läraren ska anmäla behov av utredning (kartläggning och pedagogisk bedömning) till rektor som ansvarar för att den påbörjas skyndsamt. Utredningar, särskilt stöd och intensivundervisning ska genomföras/ges av lärare med adekvat kompetens för uppgiften.
- **Åtgärdsprogram** ska utarbetas i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens, samt elev och vårdnadshavare, och ska innehålla specificerade insatser som följs upp minst fyra gånger per år.
- **Stödinsatser följs upp** av ansvarig lärare i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens. Resultatet av uppföljningen ska överföras till mottagande lärare för nästa årskurs.

Föräldramöte: Vikten av högläsning och samtal om böcker.

Skolbibliotek: Exempelvis läsning och drama med bibliotekarie och lärare.

Lärarkompetens: Vara insatt i och kunna använda Bedömningsstödet för kartläggning, analys och planering av undervisning.

Tips: [Bibblix](#) - låna böcker via app

Fördjupa dina kunskaper om möjligheter och utmaningar när det gäller [den tidiga läs- och skrivutvecklingen i ett flerspråkigt perspektiv](#).

ÅRSKURS 2

Läs- och skrivundervisning

- Starta gärna hösten med några intensivveckor med läs- och skrivträning för att få igång alla elever efter sommarlovet.
- God tillgång till böcker på rätt nivå, för alla elever.
- Avkodning.
- Samtal i samband med läsande för att skapa förståelse, läraren modellerar läsförståelsestrategier och eleverna får aktivt arbeta med dessa.
- Daglig gemensam lässtund, boksamtal (par eller alla).
- Läsförståelse, frågor på tre nivåer: på raden, mellan raderna och bortom raderna via högläsningen.
- Kontinuerligt arbete för att utöka ord- och begreppsförråd.
- Fortsatt arbete med språklig medvetenhet (morfologisk, syntaktisk, semantisk, pragmatisk).
- Daglig egen läsning och skrivning.
- Kritiskt läsande och skrivande.
- Samtal i samband med skrivande för att utveckla skrivandet.
- Fortsatt arbete med formande av versaler och gemener.
- Fortsatt träning av ljudenlig stavning och påbörja ljudstridig stavning.

Kartläggning och analys

- Lärarens professionella bedömning.
- Höstterminen och vårterminen: **Nationellt bedömningsstöd**. Resultat från höst- och vårtermin inrapporteras i Unikum.
- Vårterminen: Stödinsatserna följs upp av ansvarig lärare i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens. Resultatet av uppföljningen ska överföras till mottagande lärare, det vill säga den som ska ansvara för eleven i nästa årskurs.
- **Kartläggning av nyanlända elevers kunskaper Steg 2**
- **Bygga svenska**
- Frivilligt: **Nya språket lyfter**
- Frivilligt: **Kartläggning av elevers läsintresse**

Anpassningar och särskilt stöd

- **Anpassa undervisningen** utifrån resultat och analys i Bedömningsstödet.
- **Särskild bedömning** ska genomföras vid behov och ev. stödinsatser sätts in.
- **Extra anpassningar eller särskilt stöd** ska sättas in skyndsamt om det befaras att en elev inte kommer att nå kunskapskraven för årskurs 1 och 3. Elever som inte knäckt läskoden ska få stöd.
- **Planering och uppföljning av extra anpassningar** genomförs av undervisande lärare i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens. Undervisande lärare ansvarar för att genomföra dessa inom ramen för den ordinarie undervisningen.
- **Intensivundervisning** som stöd övervägs i första hand.
- **Digitala verktyg** som stöttar elevens behov ska tillhandahållas så tidigt som möjligt, senast från åk 3.
- **Utredning av en elevs behov av särskilt stöd** anmäls vid behov av undervisande lärare. Läraren ska anmäla behov av utredning (kartläggning och pedagogisk bedömning) till rektor som ansvarar för att den påbörjas skyndsamt. Utredningar, särskilt stöd och intensivundervisning ska genomföras/ges av lärare med adekvat kompetens för uppgiften.
- **Åtgärdsprogram** ska utarbetas i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens, samt elev och vårdnadshavare, och ska innehålla specificerade insatser som följs upp minst fyra gånger per år.
- **Stödinsatser följs upp** av ansvarig lärare i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens. Resultatet av uppföljningen ska överföras till mottagande lärare för nästa årskurs.

Föräldramöte: Läsförståelse, strukturerade textsamtal.

Skolbibliotek: Läsgrupper och eventuellt författarbesök.

Lärarkompetens: Vara insatt i och kunna använda Bedömningsstödet för kartläggning, analys och planering av undervisning.

Tips: [Bibblix](#) - låna böcker via app

Fördjupa dina kunskaper om möjligheter och utmaningar när det gäller [den tidiga läs- och skrivutvecklingen i ett flerspråkigt perspektiv](#).

ÅRSKURS 3

Läs- och skrivundervisning

- Läsförståelse – eleverna använder läsförståelsestrategierna på olika texttyper.
- Läsning av texter från olika genrer.
- Läsförståelsefrågor på tre nivåer: på raden, mellan raderna och bortom raderna även i den egna läsningen.
- Systematiska boksamtal, textsamtal.
- God tillgång till böcker på rätt nivå för alla elever.
- Daglig gemensam lässtund.
- Daglig egen läsning och skrivning.
- Kritiskt läsande och skrivande.
- Kontinuerligt arbete med att utöka ord- och begreppsförråd.
- Arbete med språklig medvetenhet, gå vidare med syntaktisk, pragmatisk, morfologisk, semantisk.
- Producera och bearbeta olika typer av texter. Fokus på berättarglädje, röd tråd, innehåll och texttypsmedvetenhet.
- Stavningsträning.

Kartläggning och analys

- Lärarens professionella bedömning.
- Nationella prov. Resultat registreras i Procapitawebben
- Vårterminen: Stödinsatserna följs upp av ansvarig lärare i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens. Resultatet av uppföljningen ska överföras till mottagande lärare, det vill säga den som ska ansvara för eleven i nästa årskurs.
- Kartläggning av nyanlända elevers kunskaper Steg 2
- Bygga svenska
- Frivilligt: Nya språket lyfter
- Dokumenterad överlämning av alla elever till år 4.

Anpassningar och särskilt stöd

- **Anpassa undervisningen** utifrån resultat och analys i Bedömningsstödet.
- **Särskild bedömning** ska genomföras vid behov och ev. stödinsatser sätts in.
- **Extra anpassningar eller särskilt stöd** ska sättas in skyndsamt om det befars att en elev inte kommer att nå kunskapskraven för årskurs 1 och 3. Elever som inte knäckt läskoden ska få stöd.
- **Planering och uppföljning av extra anpassningar** genomförs av undervisande lärare i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens. Undervisande lärare ansvarar för att genomföra dessa inom ramen för den ordinarie undervisningen.
- **Intensivundervisning** som stöd övervägs i första hand. Önskvärt att stöd som inte kan ges integrerat i den vanliga undervisningen ges utanför timplanebunden tid så att elever inte missar den ordinarie undervisningen.
- **Digitala verktyg** som stöttar elevens behov ska tillhandahållas så tidigt som möjligt, senast från åk 3.
- **Utredning av en elevs behov av särskilt stöd** anmäls vid behov av undervisande lärare. Läraren ska anmäla behov av utredning (kartläggning och pedagogisk bedömning) till rektor som ansvarar för att den påbörjas skyndsamt. Utredningar, särskilt stöd och intensivundervisning ska genomföras/ges av lärare med adekvat kompetens för uppgiften.
- **Åtgärdsprogram** ska utarbetas i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens, samt elev och vårdnadshavare, och ska innehålla specificerade insatser som följs upp minst fyra gånger per år.
- **Stöd för läs- och skrivutveckling** ges, gärna utanför timplanebunden tid, för de elever som inte läser och skriver på förväntad nivå för årskursen. Läs- och skrivutvecklingen ges av lärare med adekvat kompetens för uppgiften.
- **Stödinsatser följs upp** av ansvarig lärare i samråd med personal med specialpedagogisk kompetens. Resultatet av uppföljningen ska överföras till mottagande lärare för nästa årskurs.
- **Kartläggning av språk-, läs- och skrivförmåga** görs under tidig höst för de elever som inte förväntas nå målen.
- **Läs- och skrivutredning** beställs av rektor, tidigast efter nationella proven i åk 3, om insatta åtgärder i kartläggningen av språk-, läs- och skrivförmåga inte ger förväntat resultat.

Föräldramöte: Nationella prov.

Skolbibliotek: Exempel: Eleverna i klassen arbetar med en gemensam bok. Arbetet avslutas med att boken redovisas med estetiska uttryckssätt: bild, film, bygga upp scener och en utställning på biblioteket.

Lärarkompetens: Kunna kartlägga och analysera elevernas resultat och planera undervisningen utifrån deras behov samt göra en överlämning av elever till årskurs 4.

Tips: [BibbliX](#) - låna böcker via app

Fördjupa dina kunskaper om möjligheter och utmaningar när det gäller [den tidiga läs- och skrivutvecklingen i ett flerspråkigt perspektiv](#).

ÅRSKURS 4

Läs- och skrivundervisning

- Regelbunden, gärna daglig, lärarledd läsning av och textsamtal om olika texttyper.
- Undervisning av och i läsförståelsestrategier.
- Producera och bearbeta olika typer av texter. Fokus på berättarglädje, röd tråd, innehåll och texttypsmedvetenhet.
- God tillgång till böcker på rätt nivå för alla elever.
- Daglig egen läsning för läslust och läsflyt.
- Dagligt eget skrivande för skrivlust.
- Kritiskskt läsande och skrivande.
- Kontinuerligt arbete för att utöka ord- och begreppsförråd.
- Stavningsträning.

Kartläggning och analys

- Dokumenterad överlämning av alla elever från årskurs 3.
- Lärarens professionella bedömning.
- Vid höstterminsstart noggrann genomgång av och vidare arbete med elevers resultat i svenska/svenska som andraspråk på NP i åk 3.
- Oktober: DLS läshastighet (skönlitterär) och rättstavning 1.
- Kartläggning av nyanlända elevers kunskaper Steg 2
- Bygga svenska
- Frivilligt: Nya språket lyfter
- Frivilligt: Kartläggning av elevers läsintresse

Anpassningar och särskilt stöd

- **Anpassa undervisningen** utifrån resultat och analys.
- **Extra anpassningar eller särskilt stöd** ska sättas in skyndsamt om det befaras att en elev inte kommer att nå kunskapskraven för årskurs 6. Elever som inte knäckt läskoden ska få stöd.
- **Planering, genomförande och uppföljning av extra anpassningar** ansvarar undervisande lärare för, och extra anpassningar ska rymmas inom ramen för den ordinarie undervisningen.
- **Intensivundervisning** som stöd övervägs i första hand. Önskvärt att stöd som inte kan ges integrerat i den vanliga undervisningen ges utanför timplanebunden tid så att elever inte missar den ordinarie undervisningen.
- **Digitala verktyg** som stöttar elevens behov ska tillhandahållas så tidigt som möjligt, senast från åk 3.
- **Utredning av en elevs behov av särskilt stöd** anmäls vid behov av undervisande lärare. Läraren ska anmäla behov av utredning (kartläggning och pedagogisk bedömning) till rektor som ansvarar för att den påbörjas skyndsamt.
- **Åtgärdsprogram** ska utarbetas vid behov i samråd med elev och vårdnadshavare, och ska innehålla specificerade insatser som följs upp minst fyra gånger per år.
- **Utredningar, särskilt stöd och intensivundervisning** ska genomföras/ges av lärare med adekvat kompetens för uppgiften.
- **Stöd för läs- och skrivutveckling ges**, gärna utanför timplanebunden tid, för de elever som inte läser och skriver på förväntad nivå för årskursen.
- **Kartläggning av språk-, läs- och skrivförmåga** görs för de elever som inte förväntas nå målen.
- **Läs- och skrivutredning** beställs av rektor om insatta åtgärder i kartläggningen av språk-, läs- och skrivförmåga inte ger förväntat resultat.

Föräldramöte: Läsförståelse.

Skolbibliotek: Bibliotekskunskap och besök. Övningar att hitta böcker i bokstavsordning, i klassificeringar etc.

Lärarkompetens: Kunna använda sig av den dokumenterade överlämningen av alla elever från årskurs 3 och utifrån den planera sin undervisning. Kunna kartlägga och analysera elevernas resultat och planera undervisningen utifrån deras behov.

Tips: [Bibblix](#) - låna böcker via app

ÅRSKURS 5

Läs- och skrivundervisning

- Regelbunden, gärna daglig, lärarledd läsning med textsamtal om olika texttyper.
- Undervisning genom läsförståelsestrategier.
- Producera och bearbeta olika typer av texter. Fokus på berättarglädje, röd tråd, innehåll och texttypsmedvetenhet.
- Att eleverna får synliggöra sin kunskap och förståelse inom olika ämnesområden genom skrivandet.
- God tillgång till böcker på rätt nivå för alla elever.
- Daglig egen läsning för läslust och läsflyt.
- Dagligt eget skrivande för skrivlust.
- Kritiskt läsande och skrivande.
- Kontinuerligt arbete för att utöka ord- och begreppsförråd.
- Stavningsträning.

Kartläggning och analys

- Lärarens professionella bedömning.
- Oktober: DLS, ordförståelse, läsförståelse.
- Kartläggning av nyanlända elevers kunskaper Steg 2
- **Bygga svenska**
- Frivilligt: Nya språket lyfter

Anpassningar och särskilt stöd

- **Anpassa undervisningen** utifrån resultat och analys.
- **Extra anpassningar eller särskilt stöd** ska sättas in skyndsamt om det befaras att en elev inte kommer att nå kunskapskraven för årskurs 6. Elever som inte knäckt läskoden ska få stöd.
- **Planering, genomförande och uppföljning av extra anpassningar** ansvarar undervisande lärare för, och extra anpassningar ska rymmas inom ramen för den ordinarie undervisningen.
- **Intensivundervisning** som stöd övervägs i första hand. Önskvärt att stöd som inte kan ges integrerat i den vanliga undervisningen ges utanför timplanebunden tid så att elever inte missar den ordinarie undervisningen.
- **Digitala verktyg** som stöttar elevens behov ska tillhandahållas så tidigt som möjligt, senast från åk 3.
- **Utredning av en elevs behov av särskilt stöd** anmäls vid behov av undervisande lärare. Läraren ska anmäla behov av utredning (kartläggning och pedagogisk bedömning) till rektor som ansvarar för att den påbörjas skyndsamt.
- **Åtgärdsprogram** ska utarbetas vid behov i samråd med elev och vårdnadshavare, och ska innehålla specificerade insatser som följs upp minst fyra gånger per år.
- **Utredningar, särskilt stöd och intensivundervisning** ska genomföras/ges av lärare med adekvat kompetens för uppgiften.
- **Stöd för läs- och skrivutveckling** ges, gärna utanför timplanebunden tid, för de elever som inte läser och skriver på förväntad nivå för årskursen.
- **Kartläggning av språk-, läs- och skrivförmåga** görs för de elever som inte förväntas nå målen.
- **Läs- och skrivutredning** beställs av rektor om insatta åtgärder i kartläggningen av språk-, läs- och skrivförmåga inte ger förväntat resultat.

Föräldramöte: Studieteknik, läsa faktatexter.

Skolbibliotek: Bokläsning och skrivövningar till bokatbetet.

Lärarkompetens: Kunna kartlägga och analysera elevernas resultat och planera undervisningen utifrån deras behov.

Tips: [Bibblix](#) - låna böcker via app

ÅRSKURS 6

Läs- och skrivundervisning

- Regelbunden, gärna daglig, lärarledd läsning av och textsamtal om olika texttyper.
- Regelbunden skrivning för hand eller digitalt.
- Skriva med berättande texter med tydlig handling, samt skrivande av faktatexter och instruktioner.
- Arbete i alla ämnen med att utöka ord- och begreppsförråd.
- Daglig egen läsning för läslust och läsflyt.
- Dagligt eget skrivande för skrivlust.
- Kritiskt läsande och skrivande.
- Undervisning genom läsförståelsestrategier.
- Producera och bearbeta olika typer av texter. Fokus på berättarglädje, röd tråd, innehåll och texttypsmedvetenhet.
- Eleverna får synliggöra sin kunskap och förståelse inom olika ämnesområden genom skrivandet.

Kartläggning och analys

- Lärarens professionella bedömning.
- Nationella prov. Resultat registreras i Procapitawebben.
- Kartläggning av nyanlända elevers kunskaper Steg 2
- **Bygga svenska**
- Frivilligt: Nya språket lyfter
- Dokumenterad överlämning av alla elever till årskurs 7

Anpassningar och särskilt stöd

- **Anpassa undervisningen** utifrån resultat och analys.
- **Extra anpassningar eller särskilt stöd** ska sättas in skyndsamt om det befaras att en elev inte kommer att nå kunskapskraven för årskurs 6. Elever som inte knäckt läskoden ska få stöd.
- **Planering, genomförande och uppföljning av extra anpassningar** ansvarar undervisande lärare för, och extra anpassningar ska rymmas inom ramen för den ordinarie undervisningen.
- **Intensivundervisning** som stöd övervägs i första hand. Önskvärt att stöd som inte kan ges integrerat i den vanliga undervisningen ges utanför timplanebunden tid så att elever inte missar den ordinarie undervisningen.
- **Digitala verktyg** som stöttar elevens behov ska tillhandahållas så tidigt som möjligt, senast från åk 3.
- **Utredning av en elevs behov av särskilt stöd** anmäls vid behov av undervisande lärare. Läraren ska anmäla behov av utredning (kartläggning och pedagogisk bedömning) till rektor som ansvarar för att den påbörjas skyndsamt.
- **Åtgärdsprogram** ska utarbetas vid behov i samråd med elev och vårdnadshavare, och ska innehålla specificerade insatser som följs upp minst fyra gånger per år.
- **Utredningar, särskilt stöd och intensivundervisning** ska genomföras/ges av lärare med adekvat kompetens för uppgiften.
- **Stöd för läs- och skrivutveckling** ges, gärna utanför timplanebunden tid, för de elever som inte läser och skriver på förväntad nivå för årskursen.
- **Kartläggning av språk-, läs- och skrivförmåga** görs för de elever som inte förväntas nå målen.
- **Läs- och skrivutredning** beställs av rektor om insatta åtgärder i kartläggningen av språk-, läs- och skrivförmåga inte ger förväntat resultat.

Föräldramöte: Läslust!

Skolbibliotek: T.ex. Skrivarverkstad i samarbete med skolbiblioteket: skriv en bok!

Lärarkompetens: Kunna kartlägga och analysera elevernas resultat och planera undervisningen utifrån deras behov samt göra en överlämning av elever till årskurs 7.

Tips: [Bibblix](#) - låna böcker via app

ÅRSKURS 7

Läs- och skrivundervisning

- Undervisning i läsförståelsestrategier genom regelbunden lärarledd läsning av, och textsamtal om, olika texttyper i alla ämnen.
- Egen läsning av skönlitteratur för att utveckla läsflyt och läslust.
- Arbete i alla ämnen med att utöka ord- och begreppsförråd.
- Arbete för att öka den språkliga medvetenheten.
- Skriva olika texttyper. Särskilt fokus på språklig variation, textbindning, texttyp, språkliga normer och strukturer.
- Att eleverna får synliggöra sin kunskap och förståelse inom olika ämnesområden genom skrivandet.
- Dagligt eget skrivande för skrivlust.
- Kritiskt läsande och skrivande.

Kartläggning och analys

- Lärarens professionella bedömning.
- Dokumenterad överlämning av alla elever från årskurs 6.
- Vid höstterminsstart noggrann genomgång av och vidare arbete med elevers resultat i svenska/svenska som andraspråk på NP i åk 6.
- Oktober: DLS rättstavning och läshastighet
- Kartläggning av nyanlända elevers kunskaper Steg 2
- Bygga svenska
- Frivilligt: Språket på väg
- Frivilligt: Kartläggning av elevers läsintresse

Anpassningar och särskilt stöd

- **Anpassa undervisningen** utifrån resultat och analys.
- **Extra anpassningar eller särskilt stöd** ska sättas in skyndsamt om det befaras att en elev inte kommer att nå kunskapskraven för årskurs 9.
- **Planering, genomförande och uppföljning av extra anpassningar** ansvarar undervisande lärare för, och extra anpassningar ska rymmas inom ramen för den ordinarie undervisningen.
- **Intensivundervisning** som stöd övervägs i första hand. Önskvärt att stöd som inte kan ges integrerat i den vanliga undervisningen ges utanför timplanebunden tid så att elever inte missar den ordinarie undervisningen.
- **Digitala verktyg** som stöttar elevens behov ska tillhandahållas så tidigt som möjligt, senast från åk 3.
- **Utredning av en elevs behov av särskilt stöd** anmäls vid behov av undervisande lärare. Läraren ska anmäla behov av utredning (kartläggning och pedagogisk bedömning) till rektor som ansvarar för att den påbörjas skyndsamt.
- **Åtgärdsprogram** ska utarbetas vid behov i samråd med elev och vårdnadshavare, och ska innehålla specificerade insatser som följs upp minst fyra gånger per år.
- **Utredningar, särskilt stöd och intensivundervisning** ska genomföras/ges av lärare med adekvat kompetens för uppgiften.
- **Stöd för läs- och skrivutveckling** ges, gärna utanför timplanebunden tid, för de elever som inte läser och skriver på förväntad nivå för årskursen.
- **Kartläggning av språk-, läs- och skrivförmåga** görs för de elever som inte förväntas nå målen.
- **Läs- och skrivutredning** beställs av rektor om insatta åtgärder i kartläggningen av språk-, läs- och skrivförmåga inte ger förväntat resultat.

Föräldramöte: Studieteknik, högläsning, läsande förebild.

Skolbibliotek: Biblioteksbesök och bibliotekskunskap. Informationssökning. Bokprat och boklån.

Lärarkompetens: Kunna kartlägga och analysera elevernas resultat och planera undervisningen utifrån deras behov.

ÅRSKURS 8

Läs- och skrivundervisning

- Undervisning i läsförståelsestrategier genom regelbunden lärarledd läsning av, och textsamtal om, olika texttyper i alla ämnen.
- Egen läsning av skönlitteratur för att utveckla läsflyt och läslust.
- Arbete i alla ämnen med att utöka ord- och begreppsförråd.
- Arbete för att öka den språkliga medvetenheten.
- Skriva olika texttyper. Särskilt fokus på språklig variation, textbindning, texttyp, språkliga normer och strukturer.
- Eleverna får synliggöra sin kunskap och förståelse inom olika ämnesområden genom skrivandet.
- Dagligt eget skrivande för skrivlust.
- Kritiskt läsande och skrivande.

Kartläggning och analys

- Lärarens professionella bedömning.
- Kartläggning av nyanlända elevers kunskaper Steg 2
- Bygga svenska
- Frivilligt: Språket på väg

Anpassningar och särskilt stöd

- **Anpassa undervisningen** utifrån resultat och analys.
- **Extra anpassningar eller särskilt stöd** ska sättas in skyndsamt om det befaras att en elev inte kommer att nå kunskapskraven för årskurs 9.
- **Planering, genomförande och uppföljning av extra anpassningar** ansvarar undervisande lärare för, och extra anpassningar ska rymmas inom ramen för den ordinarie undervisningen.
- **Intensivundervisning** som stöd övervägs i första hand. Önskvärt att stöd som inte kan ges integrerat i den vanliga undervisningen ges utanför timplanebunden tid så att elever inte missar den ordinarie undervisningen.
- **Digitala verktyg** som stöttar elevens behov ska tillhandahållas så tidigt som möjligt, senast från år 3.
- **Utredning av en elevs behov av särskilt stöd** anmäls vid behov av undervisande lärare. Läraren ska anmäla behov av utredning (kartläggning och pedagogisk bedömning) till rektor som ansvarar för att den påbörjas skyndsamt.
- **Åtgärdsprogram** ska utarbetas vid behov i samråd med elev och vårdnadshavare, och ska innehålla specificerade insatser som följs upp minst fyra gånger per år.
- **Utredningar, särskilt stöd och intensivundervisning** ska genomföras/ges av lärare med adekvat kompetens för uppgiften.
- **Stöd för läs- och skrivutveckling** ges, gärna utanför timplanebunden tid, för de elever som inte läser och skriver på förväntad nivå för årskursen.
- **Kartläggning av språk-, läs- och skrivförmåga** görs för de elever som inte förväntas nå målen.
- **Läs- och skrivutredning** beställs av rektor om insatta åtgärder i kartläggningen av språk-, läs- och skrivförmåga inte ger förväntat resultat.

Föräldramöte: Studieteknik: tips och råd

Skolbibliotek: Källkritik. Bokprat och boklån.

Lärarkompetens: Kunna kartlägga och analysera elevernas resultat och planera undervisningen utifrån deras behov.

ÅRSKURS 9

Läs- och skrivundervisning

- Undervisning i läsförståelsestrategier genom regelbunden lärarledd läsning av, och textsamtal om, olika texttyper i alla ämnen.
- Egen läsning av skönlitteratur för att utveckla läsflyt och läslust.
- Arbete i alla ämnen med att utöka ord- och begreppsförråd.
- Arbete för att öka den språkliga medvetenheten.
- Skriva olika texttyper. Särskilt fokus på språklig variation, textbindning, texttyp, språkliga normer och strukturer.
- Eleverna får synliggöra sin kunskap och förståelse inom olika ämnesområden genom skrivandet.
- Daglig egen läsning för läslust och läsflyt.
- Daglig eget skrivande för skrivlust.
- Kritiskt läsande och skrivande.

Kartläggning och analys

- Lärarens professionella bedömning.
- Nationella prov genomförs och resultaten registreras från www.umea.se/skolportal
- Kartläggning av nyanlända elevers kunskaper Steg 2
- **Bygga svenska**
- Frivilligt: Språket på väg

Anpassningar och särskilt stöd

- **Anpassa undervisningen** utifrån resultat och analys.
- **Extra anpassningar eller särskilt stöd** ska sättas in skyndsamt om det befaras att en elev inte kommer att nå kunskapskraven för årskurs 9.
- **Planering, genomförande och uppföljning av extra anpassningar** ansvarar undervisande lärare för, och extra anpassningar ska rymmas inom ramen för den ordinarie undervisningen.
- **Intensivundervisning** som stöd övervägs i första hand. Önskvärt att stöd som inte kan ges integrerat i den vanliga undervisningen ges utanför timplanebunden tid så att elever inte missar den ordinarie undervisningen.
- **Digitala verktyg** som stöttar elevens behov ska tillhandahållas så tidigt som möjligt, senast från åk 3.
- **Utredning av en elevs behov av särskilt stöd** anmäls vid behov av undervisande lärare. Läraren ska anmäla behov av utredning (kartläggning och pedagogisk bedömning) till rektor som ansvarar för att den påbörjas skyndsamt.
- **Åtgärdsprogram** ska utarbetas vid behov i samråd med elev och vårdnadshavare, och ska innehålla specificerade insatser som följs upp minst fyra gånger per år.
- **Utredningar, särskilt stöd och intensivundervisning** ska genomföras/ges av lärare med adekvat kompetens för uppgiften.
- **Stöd för läs- och skrivutveckling** ges, gärna utanför timplanebunden tid, för de elever som inte läser och skriver på förväntad nivå för årskursen.
- **Kartläggning av språk-, läs- och skrivförmåga** görs för de elever som inte förväntas nå målen.
- **Läs- och skrivutredning** beställs av rektor om insatta åtgärder i kartläggningen av språk-, läs- och skrivförmåga inte ger förväntat resultat.

Föräldramöte: Studieteknik: förhöra och förbereda ex NP.

Skolbibliotek: Bokprat och boklån.

Lärarkompetens: Kunna kartlägga och analysera elevernas resultat och planera undervisningen utifrån deras behov.